

21 iyul 2018-ci il

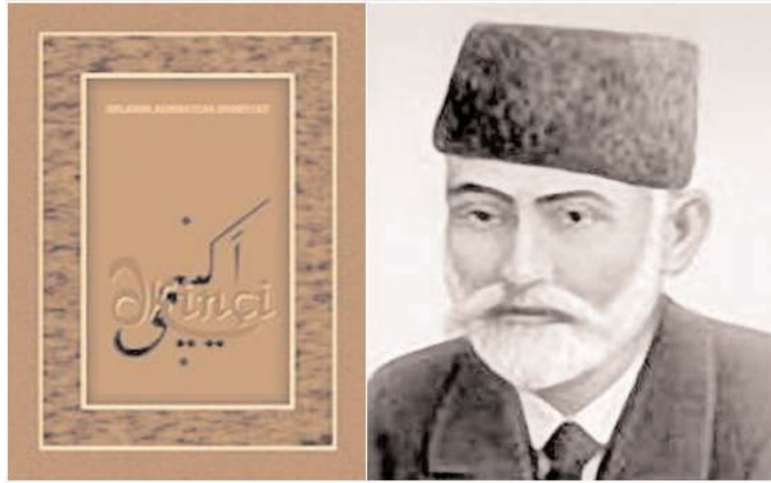
“Əkinçi”dən başlanan 143 illik tarixi şərəfli yol

Yarandığı zamandan Azərbaycan Milli Mətbuatı müəyyən çətinliklər və uğurlarla qarşılaşmışdır. 1875-ci il 22 iyul tarixində əsası qoyulan “Əkinçi” qəzeti publisistik üslubun təməli daşını qoydu. Qəzetin nəşri bir çox dünya ölkələrində hələ mətbuatın olmadığı bir zamanda baş verdi. “Əkinçi”nin səhifələrində tərəqqiyə, mədəniyyətə meyilli, milləti yolunda şam kimi ərşən bir insan dayanırdı. Anadilli mətbuatımızın əsasını qoyan böyük maarifçi-demokrat Həsən bəy Zərdabinin yaratdığı qəzet 1875-ci ildən 1877-ci ilədək iki həftədə bir dəfə olmaqla oxuculara təqdim edildi. Azad düşüncənin, söz və fikir plüralizminin daşıyıcısı olan milli mətbuatımız böyük maarifpərvər ziyalı Həsən bəy Zərdabi irsinə sadıq qalaraq inkişaf yolu keçib, tanınb və cəmiyyətdə özünə nüfuz qazanıb. Tarixə nəzər salanda, bu yolun başlanğıcında Azərbaycan mətbuatında əbədi iz buraxan Həsən bəy Zərdabinin işıqlı siması, nurlu əməlləri ilə üz-üzə dayanır. Azərbaycanca olan sonsuz məhəbbəti, xalqına və millətinə xidmət etmək arzusu onun belə bir mətbuatın təməli daşını qoymasına gətirib çıxarıb. Doğma ana dilində qəzetə böyük ehtiyac duyulduğu zamanda fədakarcasına, minbir zəhmətlə, əzab-əziyyətlə Bakıda qubernatorun mətbəəsində Azərbaycan dilində “Əkinçi” qəzetinin nəşrinə nail olan Həsən bəy Zərdabi bu mətbu orqanla milli mətbuatımızın əsasını qoymuş oldu. Bu, elə bir dövr idi ki, zamanla məqsəd-məslək arasında bir uçurum və ziddiyyət var idi. Milli ruhda, milli dilde qəzet çıxarmaq üçün hökumətdən icazə almaq çətin və illərin bahasına mümkün idi. Reallıqları nəzərə alaraq, çətin bir yolda çox əmək və zaman itirəcəyini Zərdabi yaxşı başa düşürdü: “Bəs qəzeti necə çıxardım? Pul yox, yazıçı yoldaş yox, çapxana yox, hürufat yox, bir-iki yüzdən artıq oxuyan da olmayacaq. Dövlət tərəfindən izn almaq da ki, bir böyük belədir”.

Azərbaycanın o zamankı tarixi inkişaf səviyyəsində ən təsirli və ən münasib vasitələrdən biri mətbu söz olduğunu dərk edən Həsən bəy Zərdabi “Əkinçi” qəzetinin nəşrinin əhəmiyyətini çox aydın dərk etdiyindən, hər bir əzaba qatlaşdı və zəhməti bəhrə verdi. XIX əsr Azərbaycan ictimai-siyasi həyatının aynası olan qəzet 300-400 tirajla nəşr olundu.

“İNDİ GÜC VƏ İGİDLİK ƏYYAMI DEYİL, ELM ƏYYAMIDIR”

“Əkinçi”nin dəsti-xətti bir ideya üzərində qurulduğundan, bu qəzetə maarifpərvər və demokratik ruhlu qələm sahibləri cəlb olundu. Onlar öz sözlərini dolaylı yolla olsa belə, bu qəzet vasitəsilə xalqa çatdırırdılar. Qısa bir zamanda, “Əkinçi”də Moskvadan Nəcəf bəy Vəzirovun, Əsgər ağa Goraninin, Şamaxıdan Məhəmmədəğlı Əlizadə Şirvaninin, Seyid Əzim Şirvaninin şeirləri və Mirzə Fətəli Axundovun “Vəkili-naməlumı millət” imzası ilə məqalələri dərc olundu. Hər nömrəsində xalqı maarifləndirmək ideyası ilə oxucuların görüşünə gələn “Əkinçi” xalq danışığı dilində öz fikirlərini geniş bir təbəqəyə çatdırırdı. “...Hər ildə on qəzet oxuyandan birisi oxuduğunu xansa, onların qederi ilbəil artar”, -

deyən Həsən bəy bu işlə çox böyük və məsuliyyətli bir işə imza atdı və bu imza Azərbaycanın tarixində yeni bir səhifəni açmış oldu. “...zəmanə dəyişilib. İndi güc və igidlik əyyamı deyil, elm əyyamıdır”- deyərək, milləti elmin qarşısına açmağa çağırırdı. Azərbaycan xalqının maariflənməsi, elmə və təhsilə yiyələnməsi Həsən bəy Zərdabini daim narahat etdiyindən, o, bu məsələyə geniş məkandan yanaşaraq, müqayisələr aparır və oxucularını bu haqda təfsilatı ilə məlumatlandırır. Qəzetin “Daxiliyyə” bölməsində yazılan məqalələrdən birində dünya ölkələrində, eləcə də, Azərbaycanda təhsil alan uşaqların sayı barədə məlumat verərək yazır ki, Rusiya dövlətinin 80 milyon xalqından bir milyon məktəbxanalarda oxuyan şagirdləri var: “Amma qeyri vilayətlərdə, məsələn, Yeni Dünya, yeni Amerika qitəsində cəmhəri-müttəfiqə yerlərində hər 15 adamaqdan birisi oxuyur. Pəs Rusiya elm təhsil etməkdə qeyri millətlərdən geri qalıb. Bu axır zaman on illik müddətində Rusiya oxumaqda çox tərəqqi edib... Bizim quberniyada birçə Badkubə gimnaziyası var ki, onda 500 oxuyan, o cümlədən, 250-si rus, 150-si erməni və 100-ü müsəlmandır. 33 zikr olan müsəlmanlardan padşahlıq xərci ilə pansionda oxuyur, baqışı öz xərcləri ilə oxuyurlar. O cümlədən, 30-acan Badkubə əhlidir ki, əvvəlinci klassa giribdirler, rus dili öyrənib sonra öz dadıstədlərinə məşğul olurlar. Əlbəttə, onları elm təhsil edən hesab etmək olmaz. Pəs bizim məktəbxanalarmızda oxuyanlar rus, erməni və qeyri millətlərdilər. Biz müsəlmanlar elmdən vəba naxoşluğundan qaçan kimi qaçırıq, hətta padşahlıq xərci ilə də oxumaq istəmirik...”

MİLLƏT VƏ XALQ ÜÇÜN UCALAN SƏS

Həsən bəy çox böyük təəssüf hissi ilə “Ey müsəlmanlar, heç mü-rüvvətdirmi ki, tamam dünya bizim qonşularımız ilə belə elm təhsil etməyə səy etsinlər ki, zindəganlıq cəngində düşməne faiq gəlsinlər, amma bizlər “Allahdan buyuruq, ağzıma quyruq” deyib duraq?”-deyərək ən böyük dərd içində ağrı-acını yaşayır və nicatın təhsildən başladığını gözəl bilir. Bu haqda yazdıqca, üreyi boşalmırdı.

“Əkinçi”yə qədər azərbaycanlı-

lar dünya haqqında məlumatı və yeni xəbərləri, əsasən, əlyazma səyahətnamələrdən, uzaq ellərdən gələn qasidlərdən, xarici səfirlərdən, tacirlərdən və s. alırdılar. Qəzetin “Əkin və zirət xəbərləri”, “Elm xəbərləri”, “Məktubat” və s. bölmələrində artıq oxucular qəzet vasitəsilə daxili və xarici xəbərləri əldə edə bilirdilər. Çox çətinliklə də olsa, Həsən bəy dünyada baş verənləri qəzetin səhifələrində işıqlandırır. Oxucunu siyasi cəhətdən maarifləndirmək məqsədilə “Əkinçi” İngiltərə, Fransa və Rusiya kimi böyük dövlətlərdə belə baş verən ictimai-siyasi hadisələri qəzetin səhifələrinə gətirir. Məsələn, “Təzə xəbərlər” bölməsinin nömrələrində yazır: “İstanbuldan “Birjeyov vedomosti” qəzetinə yazırlar ki, Qerdseqovinə buntu aşkar olan zaman Osmanlı dövləti ona məhəl qoymurdu, elə ki, xəbər gəldi ki, ətrafda olan xaçpərəstlər kömək edirlər və bu işdə slavyan millətinin birləşməyə qəsdı var və slavyanların başçısı rus dövləti onların tərəfini saxlayacaqdır, ol vaxtda Asiya və Afrika qitələrindən əsgərləri İstanbula gətirib, gəmi ilə Qerdseqovinəyə göndərdilər”. Daha sonra qəzet yazır... Tehrandan “İndependans Belği” qəzetinə yazırlar ki, bu il şah Şiraza getmək istəyir idi, amma getmədi. Ona binaen ki, orada aclıq var. Bu sözləri yazan deyir”. Bu və ya digər məqalələrdə ictimai-siyasi məzmun daşıyan məqalələr yer verir.

Millət və xalq üçün səsini ucaldan və qəzetin hər səhifəsində maarifpərvər ideyalarını ortaya qoyan Zərdabi böyük bir məktəb yaratmış oldu. “Əkinçi” onlar üçün xalqa təmənnasız və sədaqətlə xidmətin, ideyalılığın, ictimai və milli zülmə qarşı mübarizənin, dünya elminin nailiyyətlərini yaymağın, prinsipial, demokratik mətbuatı inkişaf etdirməyin ilhamverici və gözəl nümunəsinə çevrildi. Özündən sonra gələn Azərbaycan mətbuatının nümayəndələri bu məktəbdən bəhrələndi və yeni məktəblər meydana çıxdı. Hətta elə bir mühit yetişdi ki, 1906-cı ildə “Molla Nəsirəddin” kimi, böyük bir satirik jurnal meydana çıxdı. Beləliklə də, Azərbaycan mətbuatında satirik jurnalıstanın da əsası qoyulmuş oldu. Bununla yanaşı, “Fyuzat” ədəbi məktəbi yaradıldı. Ona görə də, tam cəsarətlə demək olar ki, 1900-cü illərdə fəaliyyət göstərən mətbuat orqanlarının bö-

yük əksəriyyəti millətə xidmət edən, milli müstəqilliyə çağırış notları ilə çap edilən bu qəzetlərin hər biri bir məktəb rolundadır və “Əkinçi” bir qaranquş kimi ilk milli mətbuatımızın tarixini yazmış oldu.

ÖLKƏMİZDƏ SÖZ, DÜŞÜNCƏ VƏ İNFORMASIYA AZADLIĞI TƏMİN EDİLİB

Azərbaycan müstəqilliyini qazandıqdan sonra yeni demokratik mətbuatımız azadlıq və müstəqillik dəyərlərinin təbliğçisinə çevrildi. 1993-cü ildən başlayaraq, KİV-in inkişafında əldə olunmuş nailiyyətlər Ümummilli Liderin bu sahəyə müstəsna diqqət və qayğısı nəticəsində gerçəkləşdi. Ulu Öndər Heydər Əliyevin milli mətbuata olan münasibəti və qayğısı nəticəsində formalaşma və inkişaf prosesində bir sıra təbii və süni maneələrlə üzleşmiş azad və demokratik mətbuatımız cəmiyyətin operativ, obyektiv informasiyaya tələbatını cavablandırmağa nail oldu. Ulu Öndər Heydər Əliyev KİV-in maddi-texniki bazasının yeniləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsi, sərbəst fəaliyyət üçün əlverişli şərait yaradılması ilə bağlı həyata keçirdiyi ardıcıl və məqsədyönlü tədbirlər milli mətbuatımızın tarixinin mühüm faktlarıdır. “Jurnalistlərin dostu” adını qazanmış Ulu Öndər Heydər Əliyev böyük cəsarətlə əvvəlcə hərbi senzuranı, 1998-ci ildə isə, bütövlükdə KİV üzərində dövlət senzurasını ləğv etdi. Dahi Öndər Heydər Əliyevin 1998-ci il 16 avqust tarixli “Azərbaycan Respublikasında söz, düşüncə və informasiya azadlığının təmin edilməsi tədbirləri haqqında” Fərmanı ilə ölkədə kütləvi informasiya vasitələri üzərində senzura ləğv edildi. Bu Fərman kütləvi informasiya vasitələrinin sürətli inkişafına ciddi təkan verdi.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi kursunu uğurla davam etdirən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev söz və mətbuat azadlıqlarının inkişafını respublikanın demokratikləşməsi prosesinin vacib amili kimi dəyərləndirir. Ölkəmizdə mətbu nəşrlərin sərbəst fəaliyyətinə və jurnalistlərin öz iradələrini azad şəkildə ifadə etmələrinə bütün imkanların yaradılmasına tam şərait var. 2005-ci il 21 iyul tarixində “Azərbaycan mətbuat işçilərinin təltif edilməsi haqqında”, “Azərbaycan mətbuat işçilərinə fəxri adların verilməsi haqqında”, habelə, “Kütləvi informasiya vasitələrinə maliyyə yardımı göstərilməsi haqqında” sərəncamları imzalanması jurnalistlərin əməyinə yüksək qiymət təzahürüdür. Prezident İlham Əliyevin 2008-ci il 31 iyul tarixli “Azərbaycan Respublikasında kütləvi informasiya vasitələrinə bərdəfəlik maliyyə yardımı göstərilməsi haqqında”, eləcə də, “Azərbaycan Respublikasında kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına dövlət dəstəyi konsepsiyasının təsdiq edilməsi haqqında” sərəncamları isə, təsdiqləyir ki, ölkəmizdə mətbuatə göstərilən dövlət qay-

ğısı davamlı və sistemli səciyyəyə daşıyır. Dövlət başçısının 2009-cu il 3 aprel tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun yaradılması haqqında” Sərəncamı da, məhz konsepsiyada əksini tapmış məsələlərin praktik surətdə gerçəkləşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Jurnalistlərin mənzil probleminin həlli üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondundan maliyyə vəsaitlərinin ayrılması da mətbuata yüksək diqqət və qayğının bariz təəcəssümüdür. Bütün bunlar, həm də təsdiqləyir ki, Azərbaycan hakimiyyəti ölkədə söz və mətbuat azadlığının başlıca təminatçısıdır və bu sahədə həyata keçirilən islahatları demokratikləşmə prosesinin mühüm tərkib hissəsi kimi dəyərləndirir.

Bu günlərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Azərbaycan Respublikasında nəşr olunan qəzetlərin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi məqsədi ilə “Azərbaycan Respublikasında nəşr olunan qəzetlərə maliyyə yardımının ayrılması haqqında” 16 iyul 2018-ci il tarixli Sərəncamı da dövlətimiz tərəfindən mətbuata ayrılan diqqətin və göstərilən qayğının növbəti bir nümunəsidir. Sərəncamda əsasən, Azərbaycan Respublikasında nəşr olunan qəzetlərə bir-dəfəlik maliyyə yardımı göstərmək üçün Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Ehtiyat Fondundan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fonduna 1 milyon manat ayrılıb. Bütün bunlar Azərbaycan dövlətinin media işçilərinə böyük diqqətidir.

Təbii ki, respublikamızın tarixi inkişafında əldə olunmuş yüksək nailiyyətlər milli mediamız qarşısında da yeni vəzifələr qoyur. Bu gün belə diqqət və qayğı ilə əhatə olunan Azərbaycan mətbuatı müasir informasiya cəmiyyəti quruculuğunda, sosial ədalət və şəffaflığın təmin edilməsində, milli həmrəyliyin və tolerantlığın möhkəmləndirilməsində, demokratik özünüdərk, siyasi mədəniyyətin inkişafında, milli-mənəvi və ümum-bəşəri dəyərlərin qorunub-saxlanması və təbliğində mühüm rol oynamalıdır.

Bu gün müstəqil Azərbaycan dövləti hüquqi-demokratik dövlət quruculuğu yolu ilə daha parlaq gələcəyə doğru inamla addımlayır. Azərbaycan mediası bu inkişafın ön sıralarında qərar tutmaqdadır. Bu gün artıq mətbuatımızın 143-ci ildönümüdür. Böyük bir tarixi yol keçən milli mətbuatımızın xalqımızın həyatında çox böyük rolu var.

Müasir dünyamız jurnalistlərinə üzərinə böyük məsuliyyət qoyur. Hər bir mətbuat işçisi istənilən vəziyyətdə peşə məsuliyyətini unutmamalıdır.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI